

Azerbaycan ve Japon Ninnilerinin Karşılaştırmalı Metinsel Analizi: Kültürel ve Tematik Yansımalar

A Comparative Textual Analysis of Azerbaijani and Japanese Lullabies: Cultural and Thematic Reflections

Muhsin Aygün*
Penpe Yüksel**

Öz

Bu çalışma, Azerbaycan ve Japon kültürlerinde ninnilerin (*layla* ve *komoriuta*) tematik ve kültürel yapılarını karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Çalışmanın amacı, her iki kültürde ninniler aracılığıyla aktarılan toplumsal değerleri, inanç sistemlerini ve kültürel mirası analiz etmek ve bu edebî türün toplumsal işlevlerini ortaya koymaktır. Çalışmada; karşılaştırmalı analiz yöntemi kullanılmış, veri seti olarak geleneksel Azerbaycan *layla* ve Japon *komoriuta* örnekleri incelenmiştir.

Geliş tarihi (Received): 05-12-2024 Kabul tarihi (Accepted): 20-11-2025

* Doktora Öğrencisi, İsenali Arabayev Kırgız Devlet Üniversitesi Dünya Dilleri ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Filoloji Dilbilim Bölümü. Bişkek-Kırgızistan/ PhD Candidate, Isenali Arabayev Kyrgyz State University Institute of World Languages and International Relations Philology Linguistics. muhsnaygn@gmail.com. ORCID ID: 0009-0002-4451-0224

** Araş. Gör. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü. Burdur-Türkiye/Res. Assist. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy University Faculty of Arts and Sciences Department of Eastern Languages and Literatures. pyuksel@mehmetakif.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-0231-6418

Ninnilerde öne çıkan doğa, manevi koruma, toplumsal normlar, kültürel imgeler ve ölüm-hüzün gibi temalar analiz edilerek her iki kültürün ninnilerinde bu temaların nasıl işlendiği değerlendirilmiştir. Azerbaycan *laylaları*, dinî inançlar, toplumsal dayanışma ve koruyucu dualar aracılığıyla çocukların topluma uyumlu bireyler olarak yetiştirilmesini amaçlamaktadır. Japon *komoriutaları* ise doğa unsurları, ritüeller ve manevi semboller yoluyla çocuğa içsel huzur ve doğayla uyum içinde bir yaşamı öğretmektedir. Her iki kültürde de ninniler, çocukları sakinleştirmenin ötesinde, kültürel değerlerin ve toplumsal normların nesiller arası aktarımında önemli bir rol oynamaktadır. Sonuç olarak ninniler hem Azerbaycan hem de Japon kültüründe çocukların duygusal ve toplumsal gelişimini destekleyen, kültürel kimliğin ve değerlerin korunmasına katkıda bulunan güçlü edebî ve kültürel araçlar olarak işlev görmektedir.

Anahtar sözcükler: *ninni, kültürel aktarım, tematik analiz, layla, komoriuta*

Abstract

This study examines the thematic and cultural structures of lullabies (*layla* and *komoriuta*) in Azerbaijani and Japanese cultures through a comparative analysis. This study aims to analyze the social values, belief systems, and cultural heritage conveyed through lullabies in both cultures, and to reveal their societal functions as a literary form. The study employs a comparative analysis method, using traditional Azerbaijani *layla* and Japanese *komoriuta* as the dataset. The study identifies and analyzes key themes — such as nature, spiritual protection, social norms, cultural imagery, and death or sorrow — to evaluate their expression in the lullabies of both cultures. Azerbaijani *layla* emphasize raising children to be socially compliant individuals through religious beliefs, communal solidarity, and protective prayers. In contrast, Japanese *komoriuta* use elements of nature, rituals, and symbolic representations to teach children inner peace and harmony with nature. In both cultures, lullabies not only soothe children but also play a crucial role in transmitting cultural values and social norms across generations. In conclusion, lullabies in Azerbaijani and Japanese cultures function as powerful literary and cultural tools, supporting children's emotional and social development while preserving cultural identity and values.

Keywords: *lullaby, cultural transmission, thematic analysis, layla, komoriuta*

Extended summary

This study offers a detailed comparative analysis of the thematic and cultural structures of lullabies in Azerbaijani (*layla*) and Japanese (*komoriuta*) cultures. While lullabies are primarily used to soothe children to sleep, they also function as critical instruments for transmitting cultural values, social norms, and belief systems across generations. The research examines how these elements are conveyed through traditional *layla* and *komoriuta*, utilizing a comparative analysis method to explore the rich cultural and thematic content embedded in these lullabies.

In Azerbaijani layla, nature and animal imagery play a crucial role in reinforcing a sense of security, familial strength, and cultural identity. Symbols like the plane tree convey resilience, steadfastness, and the continuity of family bonds. The plane tree's deep roots symbolize stability and the persistence of generational ties, reflecting a broader cultural emphasis on loyalty and perseverance. Birds, gardens, rivers, and other natural motifs are also common in layla, each carrying metaphorical meanings that link the child's immediate world to the broader environment, encouraging a sense of connectedness to the land and heritage.

In contrast, Japanese komoriuta use nature imagery, such as the moon, leaves, wind, and rivers, to create a serene and harmonious atmosphere conducive to sleep. These natural elements are not only calming but also convey deeper philosophical meanings rooted in Shinto and Buddhist traditions. The moon often symbolizes the passage of time and the transient nature of life, while the wind represents change and impermanence. By integrating these symbols, komoriuta teach children to embrace harmony with nature, fostering a spiritual worldview that underscores the interconnectedness of all living things.

Spiritual protection is a significant theme in both Azerbaijani and Japanese lullabies, though it is expressed differently in each culture. Azerbaijani layla frequently incorporate protective prayers, invocations, and references to religious figures and divine entities. These prayers reflect a mother's profound wish to protect her child from harm, illness, and misfortune. The mother often calls upon God or saints to safeguard the child, highlighting a strong cultural reliance on faith and spirituality for protection. The repeated invocation of divine figures and protective blessings reinforces the child's sense of security and introduces them to the community's religious beliefs.

Japanese komoriuta, on the other hand, convey spiritual protection through nature-based rituals and symbolic representations linked to Shintoism. Rituals such as Miya-Mairi (a baby's first visit to a shrine) are reflected in these lullabies, emphasizing the role of deities and spirits in the child's well-being. Symbols like the red garment, believed to ward off evil spirits, and natural elements such as sacred trees or mountains illustrate a form of spiritual protection deeply embedded in the natural world. This approach highlights the Japanese cultural tendency to intertwine spirituality with the environment, teaching children that protection and peace can be found through a harmonious relationship with nature.

Social norms and values are another crucial aspect conveyed through both layla and komoriuta, though they reflect the distinct cultural priorities of each society. Azerbaijani layla emphasize community solidarity, hard work, familial responsibility, and respect for elders. These lullabies teach children to value honesty, diligence, and social cohesion, promoting ideals that support a harmonious and productive society. For example, themes of helping others in need, showing reverence for ancestors, and maintaining family honor are common in layla, illustrating the importance of collective well-being and moral integrity.

In Japanese komoriuta, social norms focus on obedience, social conformity, and respect for hierarchical structures within the family and community. The lullabies often encourage

children to adhere to family expectations and societal roles, emphasizing discipline, humility, and the importance of fulfilling one's duties. Through metaphorical narratives and gentle admonitions, komoriuta teach children about their roles in the social hierarchy and the value of harmonious coexistence. These lullabies reflect the cultural ideals of giri (duty) and ninjo (compassion), balancing personal emotions with social obligations.

Themes of death and sorrow are poignantly present in both Azerbaijani and Japanese lullabies, introducing children to the realities of life in a gentle and reflective manner. In Azerbaijani layla, the inevitability of death is often expressed through a mother's protective anxieties and prayers. The concept of mortality is approached with solemn acceptance, and the mother's words convey a desire to shield the child from life's hardships and losses. These lullabies reflect a cultural acknowledgment of life's transient nature, tempered by a mother's unwavering love and hope for her child's well-being.

In Japanese komoriuta, death is depicted as part of the natural cycle, symbolizing a return to nature and a spiritual transition. The imagery of falling leaves, flowing rivers, and changing seasons serves as a metaphor for the impermanence of life. These lullabies present death not as an absolute end but as a transformation and reunion with the natural world. This perspective is deeply influenced by Buddhist and Shinto philosophies, which view life and death as interconnected stages in the broader cycle of existence.

In conclusion, Azerbaijani and Japanese lullabies are powerful cultural artifacts that play a crucial role in shaping children's emotional, social, and spiritual development. Azerbaijani layla emphasize religious devotion, community values, and moral integrity, while Japanese komoriuta highlight harmony with nature, spiritual awareness, and social conformity. Despite their thematic differences, both lullaby traditions serve as essential tools for nurturing children, reinforcing cultural identity, and ensuring the continuity of societal values across generations. Through the gentle cadence of lullabies, these cultures pass down their most cherished beliefs, norms, and hopes, creating a lasting legacy that binds the past, present, and future.

Giriş

Ninniler, dünya genelinde birçok kültürde çocuk yetiştirmenin ve erken çocukluk dönemi bakımının vazgeçilmez bir parçası olarak yer almaktadır. Bir yandan çocuğun uyumasını, sakinleşmesini veya sevilmesini sağlarken, diğer yandan anne ve bebek arasında güçlü bir psikolojik bağ kurma işlevi görmektedir (Şimşek, 2016: 33). Ninniler, yalnızca bebekleri uyutmak amacıyla söylenen melodik ve ritmik yapılar değil, aynı zamanda çocukların ruhsal, fiziksel ve sosyal gelişimini destekleyen kültürel araçlar olarak işlev görmektedir (Yıldız, 2003: 298). Buna ek olarak ninniler, annenin bebekte kimlik bilincini oluşturmada önemli bir rol oynamaktadır (Temizkan&Solmaz, 2018: 240). Ninniler, annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi eşliğinde söyledikleri manzum veya mensur sözlerden oluşur. Genellikle dört mısradan oluşan bu sözler, çocuğun sallanarak uyutulması sırasında tizden pese doğru bir ezgiyle söylenir ve çocuğun uyuması veya ağlamasının durmasıyla son bulur. Ninniler; hece vezni, sade bir dil ve tekrar eden nakaratlarla karakterize edilir (Elçin, 1981: 271). Türk kültüründe

ninniler, anonim halk edebiyatının bir türü olarak kabul edilmektedir. Genellikle dört dizelik mâni türünde olan bu eserler, annenin o andaki duygusal durumunu ve ruh halini yansıtmaktadır (Çelebioğlu, 1982: 2). Ninniler, temelde çocukların daha hızlı ve huzurlu bir şekilde uyumasına yardımcı olmanın ötesinde, kültürel bir aktarım aracı olarak da işlev görür. Annenin çocuğuna olan sevgisini, kaygılarını ve umutlarını yansıtırken, aynı zamanda sözlü kültür aracılığıyla toplumsal değerlerin yeni nesillere aktarılmasını sağlamaktadır (Tuna, 2022: 965).

Ninniler, Azerbaycan halk kültüründe toplumun en köklü ve en etkili sözlü edebiyat ürünlerinden biridir. Çocukların sakinleştirilmesi ve uyutulması amacıyla söylenen bu ezgiler, aynı zamanda kültürel değerlerin, toplumsal normların ve geleneklerin yeni nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Gafarova, 2022: 114). Ninniler, nesilden nesle aktararak korunmakta ve anonim halk edebiyatının nadide örnekleri arasında yer almaktadır. Bu ezgiler sadece bir uyutma aracı değil aynı zamanda derin duygusal, sosyal ve kültürel anlamlar taşıyan eserler olarak kabul edilmektedir. Her ninni; toplumun inançlarını, yaşam tarzını ve aile içi ilişkilerini yansıtarak bir kültür mirası hâline gelmiştir.

Azerbaycan ninnileri, tarih boyunca annelerin çocuklarıyla kurdukları ilk duygusal bağlardan biri olarak işlev görmüştür. Azerbaycan kültüründe ninni sözcüğünün karşılığına “layla” olarak rastlanılmaktadır. Laylalar; çocuğa sevgi, şefkat ve koruma hissi aşılanırken aynı zamanda bu türde hayatın döngüselligi, doğanın koruyucu gücü ve toplumsal sorumluluklar gibi önemli temalar işlenmektedir. Anneler, ninniler aracılığıyla çocuklarına çalışkanlık, dürüstlük, büyüklerle saygı, topluma uyum gibi değerleri öğretmektedirler (Ehmedova, 2023: 14). Ayrıca ninniler, millî ve dinî değerlerin, kültürel ritüellerin ve toplumsal normların çocuklara aşılanmasında da kritik bir role sahiptir. Ninniler üzerine yapılan çalışmalar, bu tür eserlerin kültürel aktarımın yanı sıra anne-bebek bağına güçlendiren önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır (Kaya, 1999: 354). Bununla birlikte, ninnilerin pedagojik ve psikolojik açıdan çocuk gelişimine katkı sunduğu da vurgulanmaktadır. Örneğin, ritmik yapılar ve tekrar eden melodiler çocuklarda güven hissi uyandırmakta, zihinsel ve duygusal gelişimlerini desteklemektedir (Yıldız, 2003: 298).

Japon kültüründe ninniler, “子守唄” (*komoriuta*) olarak bilinmekte ve bu şarkılar; çocukları koruma, rahatlatma ve uyutma amacıyla söylenmektedir. Japon *komoriuta*larının çoğu, tıpkı Azerbaycan laylaları gibi, anonimdir ve yavaş, tekrarlı melodik yapılarıyla çocukların rahatlamasına yönelik bir ritmik akışa sahiptir. Ancak Japon *komoriuta*ları tematik olarak daha çok kader, barış ve içsel huzur gibi konular etrafında şekillenmekte ve geleneksel olarak köy hayatının izlerini taşımaktadır (Matsunaga, 1964). Edo Dönemi’nin sonlarına doğru Budist rahip Shaku Gyōchi’nin 1820 civarında derlediği *Dōyōshū* adlı eser, ninnilerin sınıflandırılmasına yönelik ilk önemli çalışmalardandır. Gyōchi, bu eserinde *komoriuta*ları “uyutma şarkıları”, “uyandırma şarkıları”, “oyunatma şarkıları” ve “diğer” şeklinde sınıflandırmıştır (Asano, 1962: 275). Ninni araştırmalarında Taisho ve Showa dönemlerinde öne çıkan bir diğer önemli isim, Yanagita Kunio’dur. Onun makaleleri ve sınıflandırma önerileri, ninni tanımları üzerinde etkili olmuştur. Yanagita, halk şarkılarını on başlık altında sınıflandırmış, bunlardan birinin içine ninnileri yerleştirmiştir (1998b: 185). Yanagita’ya göre halk şarkıları anonimdir, bu türün yazarları tespit edilemez çünkü bu şarkılar, toplumsal duyguların ortak bir ürünüdür. Halkın ortak hissiyatını birinin dile getirmesiyle ortaya çıktığını ve birçok kişinin katkıda bulunduğunu

ifade etmektedir (Yanagita, 1998a: 464). Yanagita, ninnileri “uyutma şarkıları” ve “oynatma şarkıları” olarak iki türe ayırmıştır. Uyutma şarkıları, bebekleri uyutmak amacıyla söylenirken oynatma şarkıları, bebekler uyanırken onları oyalamak için söylenmektedir (Yanagita, 1998b: 185). Yanagita’nın sınıflandırmaları, daha sonra gelen araştırmacılara ilham vermiş ve ninnilerin sınıflandırılması üzerine çalışmalar yapılmıştır. Özellikle komoriutaları “uyutma şarkıları”, “oynatma şarkıları” ve “bakıcı şarkıları” olarak üçe ayıran görüşler ortaya çıkmıştır (Akasaka, 2006: 34). Akasaka, bakıcıların zorluklarını dile getirdikleri bu şarkıları geleneksel ninnilerden ayrı tutmuştur çünkü bunlar iş şarkıları hâline gelmiştir (2006: 22). Son olarak Migita Isao, komoriutaları çocuk şarkılarından ayırmayı savunmuş ve ninnilerin küçük bebekler için söylenen şarkılar olduğunu, çocuk şarkılarının ise çocukların oyunlarında söyledikleri şarkılar olduğunu belirtmiştir (Migita, 1991: 13).

Ninnilerin sözleri ve müzikal yapısına yönelik çalışmalar, bu kültürel mirasın derinlemesine kavranmasını sağlamıştır. Örneğin, Watanabe ve Matsuzawa, ninnileri “çocuklara bakılırken söylenen şarkılar” olarak tanımlamış ve bu şarkıların sözler ile melodi yönünden temel özelliklerini incelemiştir (1979: 4). Bu araştırmalar, ninnilerin bölgesel farklılıklarına da dikkat çekmektedir. Özellikle Shiina Wataruko’nun çalışmaları, Japonya’nın geleneksel ninni sözlerini analiz ederek 1952-1987 yılları arasında yayımlanan materyal koleksiyonlarındaki ninnilere odaklanmaktadır (Shiina, 2005: 51-52; Shiina, 2011: 94; Shiina, 2017: 3). Bu araştırmalar, ninnilerin zaman içindeki varyasyonlarını ve bölgesel çeşitliliklerini ortaya koymaktadır. Iwata Junko ise ninnilerin genellikle yetişkinler tarafından çocuklar için söylendiğini belirtirken araştırmaların çocukları yalnızca dinleyici olarak ele aldığını ve yeterince dikkate almadığını vurgulamıştır. Iwata, ninnileri “bakıcı ve çocuk arasındaki ilişki” bağlamında incelemiş ve şarkıların sözlerini bu açıdan değerlendirmiştir (Iwata 2001: 3). Japon ninnilerinin söyleyici kimliği açısından “++” (*komori*) kavramı, dikkat çekici bir öneme sahiptir. *Komori* olarak adlandırılan kişiler, Japonya’nın feodal dönemlerinde çocuk bakıcılığı yapan genç kızlardır. Çoğunlukla yoksul ailelerden gelen bu kızlar, varlıklı ailelerin hizmetinde ağır koşullar altında çalışmış ve yaşadığı duygusal sıkıntıları ninniler aracılığıyla ifade etmiştir (Wells, 1997: 251). Bu bağlamda ninniler yalnızca çocukları uyutma işlevinin ötesine geçerek bakıcıların iç dünyalarını ve toplumsal konumlarını yansıtan bir anlatım biçimine dönüşmüştür. Özellikle “Itsuki no Komoriuta” bu duruma örnek teşkil eden önemli ninnilerden biridir. Ninnilerin bu yönü, Japon toplumunda sınıfsal farklılıkların kültürel ürünlere nasıl yansıdığını açıkça göstermektedir. Ayrıca Japon ninnilerinin müzikal özellikleri, geleneksel pentatonik diziler, yavaş tempo ve tekrarlayıcı melodik motiflerle tanımlanır. Bu unsurlar hem çocukların huzur bulmasına katkı sağlamakta hem de ninnilere derin bir duygusal ifade kazandırmaktadır (Ogiwara, 1985: 56). Bir diğer önemli yaklaşım ise ninnilerin orijinal biçimlerini araştıran çalışmalardır. Bu araştırmalar sıklıkla çocuk bakıcılığı yapan genç kızlar (*mamoru ko*) üzerine yoğunlaşmaktadır. Örneğin, Akasaka Norio, “Itsuki no Komoriuta” ninnisini bir “bakıcı şarkısı” olarak kabul ederek bu şarkı üzerinden genç kızların duygusal dünyasını anlamaya çalışmıştır. Akasaka (2006: 138), bakıcı kızları özne olarak kabul edip onların duygularını yansıtan şarkıları analiz etmiştir. Ayrıca Uno Yusuke, ninnilerin “çocukları avutma ve uyutma amacıyla söylenen şarkılar” olduğunu belirterek, bu şarkıların özünü ortaya çıkarmak amacıyla saha araştırmaları gerçekleştirmiştir (Uno, 2009: 12).

Bu çalışmalar genellikle ninnilerin sınıflandırılmasına ve çocuk bakımında söylenen ninnilere odaklanmaktadır. Ancak sahnede icra edilen ya da medya aracılığıyla yayılan ninniler bu araştırmaların kapsamı dışında kalmıştır. Bazı araştırmacılar ninnileri neredeyse yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan bir miras olarak değerlendirmiştir. Örneğin Kawarai, ninnilerin “altın çağının Edo Dönemi’nin sonlarıyla Meiji Dönemi” olduğunu öne sürmüş ve bu kültürel unsuru neredeyse tamamen kaybolmuş bir olgu olarak ele almıştır (2003: 173). Bu çalışma, Azerbaycan ve Japon ninnilerinde yer alan temaları incelemeyi ve söz konusu edebî türün kültürel ve toplumsal işlevlerini derinlemesine analiz etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle ninnilerde öne çıkan doğa, ölüm, hüzn, büyüklere saygı, çalışkanlık ve sorumluluk gibi temalar ile ninnilerde sıkça rastlanan doğa, hayvanlar, toplumsal normlar, ölüm, hüzn ve inanç temaları incelenmiş; bu temaların halk kültüründeki yeri ve önemi üzerine odaklanılmıştır. Ayrıca Azerbaycan ve Japon ninnileri arasındaki ortak ve farklı noktalar değerlendirilerek her iki kültürde ninnilerin toplumsal değerlerin aktarımı açısından oynadığı roller karşılaştırılmıştır. Türk-Japon ninnileri üzerine yapılan sınırlı sayıdaki çalışmalardan birine sahip Şahin ve Göher (2021), ninnileri sözel ve müzikal yapı açısından incelemiştir. Bu makale ise aynı kültürel karşıtlıkları metinsel çözümleme bağlamında, tematik düzlemde ele alarak Japon komoriutaları ile Azerbaycan laylaları arasındaki anlam eksenlerini tartışmaktadır.

Ninniler; sahip olduğu sözlü anlatım özellikleri, anonim yapıları ve sözlü kültürün devamlılığındaki rollerinin yanı sıra dilbilim, antropoloji, psikoloji, müzikoloji gibi pek çok bilim dalına değerli veriler sunan bir inceleme alanıdır. Bu noktada, Boratav’ın (1994: 264) belirttiği üzere, halk bilimi verileri yalnızca folklor araştırmacılarının değil geniş bir yelpazedeki bilim insanlarının da yararlanabileceği bir bilgi havuzunu oluşturur. Nitekim ninnilerin yapısal özelliklerinin incelenmesi, dilbilimcilere çocuk dil edinimi sürecine dair ipuçları sunarken sözlü kültürdeki işlevlerinin saptanması, antropologlar için kültürel aktarım ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında analiz imkânı sağlar. Bu sayede ninniler, farklı disiplinler için başlangıç niteliğinde yorumlar ve geniş açılı analiz olanağı sunan bir kaynak konumundadır.

Çalışmada “ninni” sözcüğü, Azerbaycan dilinde “layla”, Japon dilinde “komoriuta” olan karşılıklarıyla anılacaktır.

1. “Layla” sözcüğünün etimolojisi

Sözcüğün kökenine dair en eski kayıtlar 11. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Kaşgarlı Mahmud’un *Divanü Lügati’t-Türk* adlı eserinde “ninni” karşılığı olarak “balu balu” veya “bulu bulu” şeklinde bir terim yer almaktadır (Kaşgarlı Mahmud, 1992: 232). Kaşgarlı Mahmud, bu terimi “Kadınlar beşikte çocuğu uyutmak için böyle söylerler.” şeklinde tanımlamıştır. Ancak eserde bu tanıma uygun bir ninni örneği bulunmamaktadır. Etimolojik açıdan “ninni” sözcüğünün “anne” anlamına gelen “nene” veya “nine” sözcüklerinden türemiş olabileceği düşünülmektedir. Anadolu ve Orta Asya Türk halk kültürlerinde “nene” ve “nine” sözcükleri, büyükanne veya yaşlı kadınları tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda “ninni” sözcüğü de annenin veya büyük annenin bebeği uyutma eylemini tanımlayan bir sözcük olarak şekillenmiştir (Çelebioğlu, 1995: 13). Türk dünyasında “ninni” terimine karşılık gelen çok sayıda farklı sözcük kullanılmaktadır. Azerbaycan’da “layla”, Kazakistan’da

“besik jırı” gibi ifadeler tercih edilmektedir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 1991: 650-651). Bu çeşitlilik, ninni kültürünün geniş bir coğrafyaya yayıldığını ve farklı kültürel etkileşimlerle şekillendiğini göstermektedir.

Azerbaycan halk edebiyatında ninnilerin hem sözlü hem de yazı dilinde görülen “laylay” sözcüğü, laylaların biçimsel olarak özelliklerini en belirgin şekilde yansıtmayı sağlamış; sözcüğün yapısı ve anlamı, halk kültürünün derinliklerine kök salmıştır. Layla sözcüğü metinlerde ve söylemde “laylay” formunda görüldüğü için çoğu zaman “laylay” olarak da anılmaktadır. Layla, bebekleri uyutmak için söylenen laylalarda tekrar edilen bir sözcük olup genellikle çocukları sakinleştirmek ve onların uyumalarını sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu sözcüğün tarihsel kökeni, şefkat ve huzur sağlama gibi duygusal unsurlara dayanmaktadır. Etimolojik olarak layla, Türk dillerinde “lay” kökünden türemiştir ve şefkat, koruma anlamlarına gelmektedir (Abbasi, 2013: 3).

Azerbaycan laylaları, tarih boyunca nesilden nesile aktarılan ve çocuklara sadece uyku sağlamakla kalmayıp aynı zamanda kültürel değerleri aktaran bir araç olarak kullanılmıştır. Azerbaycan laylaların en dikkat çekici özelliklerinden biri olan “laylay” sözcüğü, halk edebiyatının ritmik yapısının bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Laylalarda tekrar edilen laylay sözcüğü, çocuğun zihninde bir güven hissi oluştururken annenin şefkatini de çocuğa ileten bir araçtır. Annenin sesindeki yumuşak tonlamalarla birlikte çocuğa söylenen bu sözcük, ritmik yapısıyla çocuğun huzur içinde uykuya dalmasına yardımcı olmaktadır (Ehmedova, 2003: 14).

“Laylay” sözcüğü sadece bir uyutma ritüeli değil aynı zamanda Azerbaycan toplumunda derin anlamlar taşıyan kültürel bir fenomendir. Bu sözcüğün laylalarda kullanımı, annenin çocuğuna karşı duyduğu sevgi ve koruma içgüdüsünü en iyi şekilde yansıtmaktadır. Güney Azerbaycan’dan derlenen laylalarda laylay sözcüğünün sıkça yer alması, laylaların kültürel bir aktarım aracı olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Azerbaycan laylalarında ise laylay sözcüğü, annenin çocuğuna güven verdiği bir atmosfer yaratmakta ve çocuğun duygusal gelişimine katkıda bulunmaktadır (Əfəndiyev, 1981: 323). Laylay aynı zamanda çocuğa güven, huzur ve korunma hissi vererek çocukluk dönemindeki duygusal bağların gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Laylalarda kullanılan bu sözcüğün ritmik tekrarı, çocuğun rahatlamasına yardımcı olmakta ve uykuya geçişini hızlandırmaktadır. Annenin sesiyle birleşen bu ritmik yapı, bebek üzerinde hem duygusal hem de fizyolojik rahatlatma sağlar. Ayrıca laylay sözcüğünün tekrarı, annenin çocuğunu koruma içgüdüsünü güçlendirmekte ve bu sözcükle çocuk, uyku sırasında bile annenin varlığını ve koruyucu rolünü hissetmektedir (Abbasi, 2019: 27).

Azerbaycan halk edebiyatı ürünlerinden laylalar, kültürel bir mirasın taşıyıcısıdır. Bu bağlamda laylay sözcüğü sadece çocukları sakinleştiren bir sözcük olarak değil aynı zamanda toplumsal normların, değerlerin ve geleneklerin aktarılmasında da önemli bir rol oynar. Azərbaycan halk edebiyatı üzerine yapılan çalışmalarda laylaların toplumsal yapıyı yansıttığı ve halkın duygusal ve sosyal dünyasının bir aynası olduğu vurgulanmaktadır (Əliyev, 2012: 17). Laylalarda kullanılan “laylay” sözcüğü, annenin çocuğa karşı duyduğu sevgi ve bağlılık gibi evrensel duyguları ifade ederken aynı zamanda da fonetik ve kültürel anlamda tartışmasız bir zenginliğe sahip halk edebiyatı türü, toplumsal bir aktarım aracı olarak da işlev görmektedir.

2. “Komoriuta” sözcüğünün etimolojisi

Japoncada ninniler “子守唄” (*komoriuta*) olarak adlandırılmaktadır. Bu terim, iki ana bileşenden oluşur: “子” (*ko*) çocuk anlamına gelirken “守唄” (*komoriuta*) ise “守” (*mamoru*) korumak ve “唄” (*uta*) şarkı anlamlarına gelen sözcüklerin birleşiminden meydana gelmiştir. Böylece komoriuta, sözcük anlamı itibarıyla “çocuk koruma şarkısı” ya da basitçe “ninni” anlamını taşımaktadır. Bu terim; Japon kültüründe yalnızca çocukları uyutma amacıyla kullanılan melodileri değil aynı zamanda çocukları koruma, onlara güven verme gibi derin anlamlar taşıyan şarkıları tanımlamaktadır. Özellikle kırsal kesimlerde anne ya da bakıcıların çocukları sakinleştirmek için söyledikleri bu şarkılar, nesiller boyu önemli bir kültürel miras olarak aktarılmıştır.

Japonya’da komoriutalar özellikle köy hayatında önemli bir yere sahiptir. Komoriutalar yalnızca çocukları uyutmakla sınırlı kalmaz aynı zamanda toplumun ritüellerini, değerlerini ve yaşam biçimini de yansıtır. Japon kültüründe komoriutalar, anonim ve sözlü gelenek içinde gelişmiş, kuşaktan kuşağa aktararak bugüne ulaşmıştır. Bu bağlamda komoriutaların tarihsel ve kültürel önemi, onların yalnızca çocuklar için bir uyutma aracı olmaktan çok daha öte bir işlevi olduğunu gösterir. Özellikle Japonya’nın Kyushu adasında yer alan Itsuki köyüne ait “五木の子守唄” (*Itsuki no Komoriuta*), en bilinen ninnilerden biri olarak dikkat çeker. Bu ninni sadece bir melodi olmanın ötesinde, köyün yaşam tarzını, duygularını ve geleneklerini de içinde barındırır. “Komoriuta” terimi, kökleri derinlere uzanan bu kültürel formun bir ifadesi olup geleneksel olarak çocuk bakıcılarının söyledikleri şarkılara atıfta bulunmaktadır (Matsunaga, 1964). Eski zamanlarda çocuk bakıcıları, çocukları sadece fiziksel olarak değil bu ninniler aracılığıyla duygusal ve ruhsal olarak da koruyup kollamışlardır.

Japonya’da komoriutaların anonim yapısı, onların sözlü bir gelenek içinde şekillendiğini ve zamanla halk arasında yayıldığını göstermektedir. Komoriutalar, çocuklara güven aşılanmanın yanı sıra, anne veya bakıcı ile çocuk arasında derin bir bağ oluşturmayı da amaçlamıştır. Aynı zamanda bu melodiler; Japon köy hayatının ritüellerini, günlük yaşamın döngüsünü ve o toplumun değerlerini de içerir. Dolayısıyla komoriutalar sadece çocukları sakinleştiren melodiler olarak değil Japonya’nın kırsal yaşamının ve sosyal yapısının önemli bir yansıması olarak kabul edilir (Watanabe & Matsuzawa, 1979).

3. Yöntem

Bu araştırmada, karşılaştırmalı analiz yöntemi tercih edilmiştir. Azerbaycan ve Japonya’ya ait ninniler; kültürel, tematik ve dilsel boyutlarda karşılaştırılarak incelenmiştir. Tema analizi tekniğiyle her iki kültürde öne çıkan temel temalar -koruma, kahramanlık, doğa, büyüme, uyku vb- tespit edilmiştir. Çalışmanın amacı, geniş kapsamlı bir istatistiksel incelemeden ziyade, Azerbaycan ile Japonya’nın ninnileri arasında örneklem temelli bir karşılaştırma yapmaktır. Bu doğrultuda seçilen ninni örnekleri, her iki kültürdeki ortak tematik yönelimleri ve sembolik anlatım biçimlerini yansıtacak şekilde değerlendirilmiştir. İncelenen her ninnide, manevi semboller, doğa betimlemeleri, kahraman figürleri ve çocuğa atfedilen değerler analiz edilmiştir. Ninnilerde kullanılan temel temalar ve semboller, kodlama yöntemiyle sınıflandırılmış ve karşılaştırmalı biçimde ele alınmıştır. Bu analiz, çeşitli geleneksel

ninnilerden seçilen temsili örnekler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Uygulanan yöntem, ninnilerin kültürel çeşitliliğini ortaya koyarken aynı zamanda tematik derinliklerin karşılaştırmalı olarak incelenmesine olanak sağlamıştır.

4. Ninnilerde Görülen Temalar

Azerbaycan laylalarında, tıpkı diğer halk edebiyatı örneklerinde olduğu gibi, çeşitli temalar öne çıkmaktadır. Bu temalar hem çocukların sakinleştirilmesi ve uyutulması amacıyla hem de kültürel, dinî, toplumsal değerlerin aktarımı için kullanılmaktadır. Laylalar yalnızca bebekleri uyutmaya yönelik sözlü eserler değil aynı zamanda toplumsal belleği ve kültürel kimliği koruma araçlarıdır. Japon komoriutaları da tıpkı Azerbaycan ninnileri gibi çocuğa yönelik şefkat ve koruma hislerini aktarırken aynı zamanda kültürel değerler ve doğayla derin bir bağ içermektedir. Japon komoriutalarında doğa ile ilişki, manevi koruma, uyku ve huzur, rüya ve hayal dünyası önemli temalar olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca Japon kültüründeki sadelik, dinginlik ve doğaya olan güçlü bağlılık, ninnilerde belirgin bir şekilde kendini göstermektedir.

4.1. Doğa ve Hayvanlar

Azerbaycan laylalarında, doğa ve hayvanlar teması önemli bir yer tutar. Doğanın dinginliği ve hayvanların sembolik anlamları, çocukların sakinleştirilmesi ve uykuya dalmalarında etkili bir unsur olarak kullanılır. Doğa ve hayvanlar, laylalarda sıklıkla metaforik ve duygusal imgeler olarak yer alır ve çocuğa hem güvenli bir ortam sunma hem de doğa ile güçlü bir bağ kurmasına yardımcı olma amacı taşır.

Örnek 1

Həyatımızdə çinar,
Yarpağı dinar-dinar.
Bizim bir oğlumuz var,
Saxlasın pərvərdigar.¹
Həyatımızdə çinar,
Yarpağı dinar-dinar.
Oğul, toyun² başlayıb,
Saxlasın pərvərdigar.

Örnek 1’de yer alan laylada, doğa ve geleneksel semboller aracılığıyla zenginlik, sağlamlık ve bereket temalarını işlemektedir. Çınar ağacı, dayanıklılığı ve uzun ömrüyle aile bağlarının gücünü ve geleneklere olan bağlılığı simgelerken dinar sembolü, zenginliği ve bereketi temsil etmektedir. Çınarın derin kökleri, çocuğun geçmişle bağlarını ve geleneklerine olan bağlılığını vurgulamaktadır. Dinar sembolü ise maddi zenginlik ve hayatın bereketi dileğini ifade etmektedir. Yaprakların dinar gibi olması, doğanın sunduğu nimetlerin ve değerlerin farkında olunması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca çınar ağacının uzun ömürlü olması, hayatın sürekliliğine ve çocuğun uzun ve sağlıklı bir ömür sürmesine dair bir dileği yansıtmaktadır. Tanrı’ya yapılan dualar, manevi değerlere olan bağlılığı ve çocuğun sadece maddi değil manevi anlamda da zen-

gin bir hayat sürmesi dileğini ifade etmektedir. Layla; çocuğun doğayla uyumlu, geleneklerine bağlı bir birey olarak yetişmesini teşvik etmekte ve kültürel mirasın yeni nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle doğa ile hayvanların yaşamı ve fiziksel özellikleri arasında kurulan bağlantılar, Japon komoriutalarında da sıkça karşılaşılan bir yaklaşımdır. Doğa unsurları (rüzgâr, ay, yapraklar, ağaçlar) sıkça yer almakta ve bu unsurlar, çocuğun sakinleşmesi ve huzur bulması amacıyla kullanılmaktadır. Doğa, Japon komoriutalarında çocuğun yatıştırıcı ve koruyucu bir ortamda büyümesini temsil etmektedir.

Örnek 2

ねんねんねむの葉っぱ 寝るだろし (*Nennen, nemu yaprağına, uyursun*)
坊やもねむの葉っぱ よく寝ろよ (*Yavrum da nemu yaprağına, güzelce uyu*)
- (Uyursan ödül olarak ne verirler acaba)
空のお月さんの うさちやんが (*Gökteki ayın tavşancığı*)
ついたおもちを どつさりと (*Yaptığı pirinç keki yığınla*)
いものお舟に つみこんで (*Tatlı patates kayığına yükleyip*)
坊やのところへ もってくる (*Yavrumun yanına getirir*)
ねんねんねんねん ねんねんよ (*Nennen, nennen, nennen yo.*)

Bu komoriutada “nemu” yaprakları, yani uyku ağaçları ve ay, doğa unsurları olarak ön plana çıkmaktadır. Rüzgâr, ay ve yaprak gibi imgeler, çocuğun huzur bulup sakinleşerek uykuya dalması amacıyla metaforik bir şekilde kullanılmaktadır. Ay ve yapraklar; ninni boyunca çocuğun uykuya geçişine yardımcı olan, dinginlik sağlayan doğa unsurları olarak vurgulanmaktadır. Bu semboller, çocuğun huzurlu bir şekilde uykuya dalmasına yardımcı olan doğal bir ortamı simgeleyerek ninninin yatıştırıcı etkisini pekiştirmektedir.

Örnek 3

うさぎさんのお耳は なぜながい (*Tavşancığın kulakları neden uzun?*)
母ちゃんのポンポン いたときに (*Annesi karnı acıktığında,*)
きゅうりやくさや 食べたゆえ (*Salatalık ve ot yediği için,*)
それでお耳が ながいのよ (*Kulakları bu yüzden uzun.*)

Bu komoriuta, Japon kültüründe yaygın olarak görülen tavşan figürü aracılığıyla doğanın koruyucu ve besleyici gücünü simgelemektedir. Japon inanışına göre tavşanlar, Ay’da yaşamakta ve pirinç keki (mochi) yapmaktadır. Dolunay ile ilişkilendirilen tavşan, uyanıklığın ve çevikliğin sembolü olarak görülmektedir. Tavşanın uzun kulakları ise onun doğaya ve çevresine karşı duyarlılığını yansıtmaktadır. Bu özellikler, ninni aracılığıyla doğayı dinleme ve ona saygı gösterme mesajını metaforik bir şekilde iletmektedir. “Anneciğinin karnı acıktığında” ifadesi, çocuğun büyümesini ve anne sevgisiyle beslenmesini temsil etmektedir. Anne figürü, Japon komoriutalarında sıklıkla güven ve korumanın sembolü olarak yer almakta olup bu ninnide de çocuğunu doğanın cömertliğiyle büyüten bir özne olarak resmedilmektedir.

Salatalık ve ot gibi doğal yiyecekler, Japon halk kültüründe sade yaşamı ve doğanın cömertliğini simgelemektedir. Bu besinler, doğayla uyumlu bir yaşam sürmenin önemine vurgu yapmaktadır. Ninninin temel mesajı; doğanın besleyici gücüne güvenmek, ona saygı duymak ve onun döngüleriyle uyum içinde yaşamaktır. Tavşanın uzun kulakları, çocuğun da doğaya duyarlı olmasını ve doğadan öğrenmesini simgelemektedir. Anne-çocuk bağı ise doğanın döngüsüyle iç içe olup ninni bu bağı doğayla uyumlu yaşamın önemiyle birleştirmektedir. Aynı zamanda anne şefkatinin kutsallığını da güçlü bir şekilde vurgulamaktadır.

Azerbaycan laylaları ve Japon komoriutalarında doğa ve hayvan temalarının güçlü bir şekilde yer alması, her iki kültürde de doğanın çocuk yetiştirme süreçlerinde önemli bir rol oynadığını açıkça ortaya koymaktadır. Azerbaycan laylalarında doğa unsurları, özellikle ağaçlar ve zenginlik sembolleri, çocuğa güven ve sağlamlık hissi vermenin yanı sıra geleneklere ve aile bağlarına olan bağlılığı simgelemektedir. Bu bağlamda doğa unsurları yalnızca fiziksel bir ortamın parçası olarak değil aynı zamanda kültürel mirasın ve aile değerlerinin nesiller boyu aktarılmasına yardımcı olan güçlü semboller olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer şekilde Japon komoriutalarında doğa, çocuğun sakinleşmesi ve huzurlu bir uykuya dalması için metaforik bir araç olarak kullanılmaktadır. Rüzgâr, yapraklar, ay ve tavşan gibi semboller, çocuğun doğayla uyumlu bir birey olarak yetişmesini teşvik ederken aynı zamanda anne-çocuk bağına vurgu yapmaktadır. Her iki kültürde de doğa hem fiziksel hem de manevi bir huzur kaynağı olarak kabul edilmekte ve ninniler (laylalar / komoriutalar) aracılığıyla çocuklara bu değerler aktarılmaktadır.

Bu temalar, çocukların yalnızca güvenli ve huzurlu bir ortamda büyümelerini değil aynı zamanda doğayla güçlü bir bağ kurmalarını ve bu bağı gelecek nesillere aktarmalarını amaçlamaktadır. Ninniler, bu bağlamda sadece bir uyku ritüeli değil aynı zamanda kültürel ve manevi değerlerin yeni nesillere aktarılmasında önemli bir araç olarak işlev görmektedir.

4.2. Manevi koruma ve ritüeller

Azerbaycan laylalarında koruma ve iyi dilekler teması, annenin çocuğuna duyduğu derin sevgi, şefkat ve onu kötülüklerden koruma arzusunu güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Anne laylalarda çocuğunun sağlıklı, mutlu ve başarılı bir hayat sürmesi için dileklerde bulunmakta, onu kötülüklerden koruması için doğa, Tanrı veya manevi güçlere yakarışlarda bulunmaktadır. Azerbaycan laylalarında çocuğun hayatı boyunca korunması ve zorluklara karşı güçlü kalması dilekleri önemli bir yer tutmaktadır. Koruma ve iyi dilekler, Azerbaycan halk edebiyatında çocuk yetiştirme sürecinin merkezinde yer almakta ve laylalar, annelik içgüdüsünün bir yansıması olarak kabul edilmektedir. Anne, çocuğuna karşı duyduğu yoğun sevgi ve şefkatten ötürü, sıklıkla kendini sözel ifadelerle çocuğuna adamakta, onu tüm maddi ve manevi zenginliklerin ötesinde görmektedir. Bu korumacı ve derin sevgiden doğan söylemler, çocuğun değerini yüceltmeye yönelik ifadeler geliştirilmesine neden olmuştur. Örneğin, “Bala gəzən yerlərə, analar qurban olsun.” ifadesi, annenin çocuğuna olan bağlılığını ve onun mutluluğu uğruna her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Ayrıca çocuğun sağlıklı büyümesi için Allah, imamlar veya kutsal kabul edilen kişilere adak adanması, “On iki qurban kəsərəm, balam dil açan gün.” gibi ifadelerle sıkça dile getirilmektedir. Bu tür söylemler, dileklere göre aynı formda farklı şekillerde çeşitlenmekte ve

Azerbaycan laylalarının zengin duygusal ve kültürel dokusunu yansıtmaktadır (Azərbaycan Ədəbiyyatı Tarixi, 2004: 310).

Örnek 4

Lay-lay dedim adına,
Hay yetişsin dadına.
Boya-başa çatanda,
Məni də sal yadına.
Dağdan gəldik ikimiz,
Zərli yorğan yükümüz.
Tanrı mətləbin versin,
Bir görüşək ikimiz.

Azerbaycan laylalarında anne, çocuğunu kötü ruhlardan, hastalıklardan ve tehlikelerden korumak amacıyla sık sık dualar etmektedir. Bu dualar, çocuğun yaşamı boyunca güvende olmasını sağlama arzusuyla Tanrı'ya ve meleklerle yöneltilmektedir. Laylalar, manevi yakarışlarla dolu olup çocuğun korunmasını sağlayacak duaların etkisiyle zenginleştirilmektedir. Örneğin, "Laylay balam, Tanrı səni qorusun." ifadesinde anne, çocuğunun Tanrı tarafından korunmasını dilemekte ve çocuğun hayatı boyunca manevi bir kalkan altında olmasını istemektedir. Bu laylay, çocuğun kötü ruhların ve hastalıkların ulaşamayacağı güvenli bir koruma alanında bulunduğunu ifade etmektedir. Annenin çocuğuna duyduğu derin sevgi ve koruma arzusu, dualarla dile getirilen manevi destekle birleşerek laylayın temel yapısını oluşturmaktadır (Abbashlı, 2014: 34). Bu dualar, çocuğun hem fiziksel hem de ruhsal olarak korunması için laylalarda güçlü bir araç olarak kullanılmaktadır. Annenin yakarışları aracılığıyla çocuğuna olan bağlılığı ve onu tehlikelerden uzak tutma çabası, laylaların vazgeçilmez bir unsuru hâline gelmektedir. Böylece laylalar sadece bir uyku şarkısı olmanın ötesine geçerek çocuğun yaşamı boyunca manevi olarak desteklenmesini sağlayan bir rol üstlenmektedir.

Japon komoriutalarında, çocuğun korunmasına yönelik dilekler yer alsın da bu koruma daha çok doğa unsurları veya hayvanlarla ilişkilendirilmiştir. Manevi koruma daha çok doğa ve toplumsal figürlerle ifade edilmektedir.

Örnek 5

ねんねんころりよ おころりよ (Nennen, nenne uyuyuver)
坊や (〇〇ちゃん³) はよい子だ (Yavrum (〇〇-chan) iyi bir çocuk)
ねんねしな (Hadi uyu)
ねんねのお守りは どこへ行った (Uyku koruyucusu nereye gitti?)
あの山こえて 里へ行った (Şu dağı aşır köye gitti)
里のみやげに なにもろた (Köyden ne hediye getirdi?)
でんでん太鼓に 笙の笛 (Denden davulu ve şō flütü)
起きやがり小法師に 振り鼓 (Oyuncak darbukası ve dik duran bebek)
起きやがり小法師に 振り鼓 (Oyuncak darbukası ve dik duran bebek)

“Nen ne no omamori” ifadesi, “uyku koruyucusu” anlamına gelmekte olup Japon komoriutalarında çocuğun uyku sırasında korunmasını simgeleyen metaforik bir anlatım sunmaktadır. Bu tür ifadeler, anne sevgisi ve çocuğa duyulan derin bağlılığı yansıtmaktadır. “Uyku koruyucusu”, çocuğun güvenli bir şekilde uyumasını sağlayan simgesel bir koruyucudur. Ninnide yer alan “dağı aşmak” ifadesi ise Japon halk masallarında sıkça rastlanan, büyüme ve zorluklarla yüzleşme sürecini sembolize etmektedir. Dağ, aşılması gereken zorlukları; köy ise güvenli bir limanı temsil etmektedir. Denden Daiko, çocuk oyuncakları arasında popüler olan geleneksel bir Japon davulu olup ritmik eğlence sunarken çocuğun gelişimine katkıda bulunmaktadır. Şō flütü, mistik bir Japon enstrümanı olarak çocuğu sakinleştirici ve koruyucu bir anlam taşımaktadır. Dik duran bebek, azim ve kararlılığı simgeleyen bir oyuncak olup ne kadar düşerse düşsün yeniden ayağa kalkmasıyla dirençli olmayı öğretmektedir. Furi Tsuzumi ise çocuğun huzurunu sağlamayı amaçlayan bir el davuludur ve aynı zamanda çocuğa geleneksel Japon kültürünü tanıtmaktadır.

Bu komoriuta de Japon kültüründe büyüme, koruma ve dayanıklılık temalarını işlemektedir. Komoriutadaki sembolik hediyeler (davul, flüt, bebek), çocuğa geleneksel bir yolculuk sunmaktadır. Dağı aşmak, hayatın zorluklarıyla başa çıkmayı; dik duran bebek ise kararlılığı öğretmektedir. Ninninin alt metni, çocuğa güven içinde hissettirmenin yanı sıra Japon kültürel değerlerini aşılama yöneliktir. Böylece çocuğa zorluklar karşısında güçlü olmayı öğretmektedir.

Örnek 6

明日は宮まいり 赤いベベ着せてさ (Yarın tapınağa ziyarete gideceğiz, kırmızı giysiyi giydirerek)

乳母に抱かれて ねんころろん (Dadının kucağında uyuyuver)

宮まいり ねんころろん ねんころろん (Tapınağa ziyarete uyuyuver, uyuyuver)

zAzerbaycan laylaları ve Japon komoriutaları, kültürel ve toplumsal yapıların yansıması olarak farklı koruma ve sevgi temalarını işlemektedir. Azerbaycan laylalarında, dinî ve manevî figürler aracılığıyla çocuğun korunması için yapılan dualar öne çıkarken Japon komoriutalarında ise doğa unsurları ve sembolik figürler bu koruma görevini üstlenmektedir. Her iki kültürde de annelik içgüdü ve çocuğu koruma arzusu, güçlü bir şekilde vurgulanmakta; ninnilerin işlevi yalnızca çocukları sakinleştirmekle sınırlı kalmamakta aynı zamanda onlara yaşamın zorluklarıyla başa çıkma ve kültürel değerleri anlama süreçlerinde rehberlik etmektedir. Azerbaycan laylalarında annelerin kendilerini feda etme teması ve adak adama pratiği, manevî bir koruma arayışını yansıtmaktadır. Bu laylalarda Tanrı’ya ve kutsal figürlere yapılan dualar aracılığıyla çocuğun hayat boyu korunma dileği öne çıkmaktadır. Diğer yandan Japon komoriutalarında koruma, ritüeller ve sembolik objelerle sağlanmakta ve kültürel değerlerin aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Miya-Mairi ritüeli, kırmızı giysi, dadı figürü ve onomatopoeia gibi unsurlar, çocuğun güvenli ve manevî bir çerçevede büyümesine katkı sunmaktadır. Böylece bu edebî tür her iki kültürde de çocukların yalnızca fiziksel değil aynı zamanda manevî olarak korunmasını ve kültürel değerlerin yeni nesillere aktarılmasını sağlamaktadır.

4.3. Toplumsal normlar

Ninniler sadece çocukları uyutmak için söylenen melodik ezgiler olmanın ötesinde toplumun kültürel değerlerini, ahlaki ilkelerini ve toplumsal normlarını gelecek nesillere aktaran önemli araçlar arasında yer almaktadır. Ninniler aracılığıyla çocuklara küçük yaşlardan itibaren kazandırılan bu normlar, onların bireysel ve sosyal hayatlarında uyumlu bireyler olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Her bir ninni, basit anlatımlarının ardında toplumsal yaşamda uyulması gereken kurallar, ahlaki sorumluluklar ve davranış kalıpları üzerine zengin mesajlar barındırmaktadır. Bu ezgiler; iyi ve kötü arasındaki ayrımı, bireyin toplumsal sorumluluklarını, ölçülü davranmanın önemini ve hataların telafi edilmesi gerektiğini sembolik hikâyeler ve karakterler aracılığıyla öğretmektedir. Ayrıca ninniler geleneksel değerlere, dinî inanışlara ve kutsal alanlara duyulan saygının pekiştirildiği önemli bir pedagojik işlev üstlenmektedir. Çocuğa toplumsal yaşamın vazgeçilmez kuralları, henüz çocukluk yıllarında ninniler yoluyla aşılanmaktadır. Bu nedenle ninniler, bir yandan çocuğu huzurlu bir uykuya hazırlarken diğer yandan toplumun ahlaki düzenine uygun bireyler yetiştirilmesine katkıda bulunan güçlü kültürel iletiler taşımaktadır. Japon komoriutalarında toplumsal normların aktarımı, tarihsel olarak bakıcılık emeği etrafında şekillenmiştir. Ninniler, çocuğa itaat, ölçülülük, görev bilinci (*giri*) ve şefkat/insanilik (*ninjo*) dengesini telkin ederken söyleyenin genç kadın oluşu; metinlere yalnızlık, özlem ve sessiz bir dayanma (*gaman*) tonunu ekler. Bu katmanlar, komoriutaları hem pedagojik hem de sosyokültürel bir ifade alanına dönüştürür.

Azerbaycan laylalarında toplumsal normlar, anne ile çocuk arasındaki bağın ötesinde, çocuğun büyüüp topluma uyumlu bir birey olmasını hedefleyen temel temalar arasında yer almaktadır. Laylalar aracılığıyla anneler; çocuklarına ahlaki değerleri, toplumsal sorumlulukları ve geleneksel rolleri öğretmektedirler. Toplumun beklentilerine göre şekillenen bu normlar, laylalarda genellikle toplumsal uyum, dayanışma, çalışkanlık, büyüklerle saygı ve yardımlaşma gibi konular etrafında şekillenmektedir. Annenin çocuğa yönelik iyi dilekleri aynı zamanda onun topluma faydalı ve uyumlu bir birey olmasını hedeflemektedir. Laylalar, bu bağlamda sadece anne-çocuk ilişkisini güçlendirmekle kalmayıp aynı zamanda toplumsal düzenin devamlılığına katkıda bulunan bir işlev üstlenmektedir.

Örnek 7

Laylay bala, vaxt ikən,
Yatıb oyan vaxt ikən.
Dostu, yarı, qardaşı,
Gedib yoxla, vaxt ikən.
Laylay xumar baxışın,
Baş altda naz balışın.
Görməsinlər yaman gün
Nə dostun, nə tanışın.

Toplumsal normlar arasında en yaygın olanlarından biri, dayanışma ve yardımlaşma temasıdır. Laylalarda anneler, çocuklarına büyüdüklerinde başkalarına yardım etmeyi, dayanışma içinde yaşamayı öğretir. Bu değerler, çocukların toplumsal yaşama uyum sağlaması

ve toplumun bir parçası hâline gelmesi için önemlidir. Örneğin, “Laylay dedim, büyüyəsən, dostun dara düşəndə kömək olasan” ninnisi, çocuğun büyüdüğünde yardımsever ve topluma faydalı bir birey olması dileğini ifade eder. Yardımlaşma ve dayanışma, Azerbaycan toplumunun temel değerleri arasında yer alır ve laylalar aracılığıyla bu değerlerin çocuklara küçük yaşlardan itibaren aşılması amaçlanır (Əliyev, 2012: 56).

Japon komoriutaların belirgin bir özelliği; itaat, saygı ve toplumsal uyum gibi normların pekiştirilmesidir. Ninnilerin sözleri genellikle iyi bir çocuk olmanın önemi, aile beklentilerine uyum sağlama ve sosyal hiyerarşi içindeki yerin anlaşılması gibi temaları taşımaktadır. Bu komoriutalar, çocuklara küçük yaşlardan itibaren toplumsal normları aşılama için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Japon komoriutalarında folklor, mitoloji ve günlük yaşam unsurları sıkça kullanılmakta, eğlendirici ve eğitici hikâyeler bir araya getirilmektedir. Bu ögeler, çocukların hem kültürel mirasa aşina olmalarını sağlamakta hem de toplumsal rollerini anlamalarına yardımcı olmaktadır. Örneğin, aşağıda yer alan komoriuta, toplumsal normların nasıl hikâyeleştirilerek aktarıldığını göstermektedir:

Örnek 8

山んだアのじいの子 じいの銭ゆう盗んで (Dağdaki yaşlı adamın çocuğu, yaşlının parasını çalmış)

鯛を買って食うたげな あんまり塩が辛うて (Tay balığı alıp yemiş ama tuz çok tuzluymuş)

前の川へとびこんで 水う三杯湯う三杯 (Önündeki nehre atlamış, üç bardak su, üç bardak sıcak su içmiş)

合わせて六杯飲んだれば あんまり腹がふとうて (Toplamda altı bardak içince karnı çok şişmiş)

鐘撞堂へとびあがり 尻をブンブンこえたれば (Çan kulesine zıplamış, osuruklarını bırakınca)

鐘撞堂がくずれて 大きな仏は泣きようる (Çan kulesi çökmüş, büyük Buda ağlıyormuş)

小めえ仏は笑ようる 泣きやんな笑やんな (Küçük Buda ise gülüyormuş, ağlama, gülme)

今度の市にや 板三間買うてきて (Bir sonraki pazarda üç tahta alıp geleceğiz)

堂建てて進ぜましょう (Bir tapınak inşa edip sunacağız)

ア ねんねんや ア ねんねんや (Ah, nen nen ya, ah, nen nen ya)

坊やはよい子だ 泣かずにねんねんよ (Yavrum iyi bir çocuk, ağlamadan uyu)

ねんねんよ (Uyu, uyu.)

Bu komoriuta, içerdiği semboller ve metaforlarla hem mizahi hem de kültürel derinlik taşımaktadır. Tay balığı, Japon kültüründe lüks bir yiyecek olup genellikle kutlamalarla ilişkilendirilmektedir. Ancak burada balığın aşırı tuzlu olması, aşırı arzuların mizahi bir eleştirisi olarak yorumlanabilir. Çocuğun yaşlı bir adamın parasını çalıp tay balığı alması, küçük bir suçun ileride daha büyük sonuçlar doğurabileceğini sembolize etmektedir. Bu durum, küçük yanlışların büyüyen olumsuz etkilerini mizahi bir dille anlatmaktadır. Çan Kulesi, Japon

tapınaklarındaki ritüel çanlarını ifade eder ve ninnide çocuğun dikkatsiz davranışı sonucu kulenin yıkılması, düşüncesizce yapılan eylemlerin olumsuz sonuçlarını mizahi bir üslupla işlemektedir. Bu sembolik olay, plansız ve dikkatsiz hareketlerin yıkıcı etkilerini anlatmakta ve eylemlerin sonuçlarını önceden düşünmenin önemini vurgulamaktadır. Büyük Buda ve Küçük Buda figürleri, olaylara iki farklı bakış açısını temsil etmektedir: Büyük Buda'nın ağlaması, ciddi olayları ve trajediyi simgelerken Küçük Buda'nın gülmesi, olayların hafif ve mizahi yönünü temsil etmektedir. Bu karşıtlık, trajedi ve komedinin bir arada var olabileceğini göstermekte ve olayların hem ciddi hem de eğlenceli yönlerinin birlikte değerlendirilebileceği mesajını vermektedir. Çan kulesinin yıkılmasının ardından tapınağın yeniden inşa edilmesi vaadi, Japon kültüründe manevi ve fiziksel yenilenmeyi sembolize etmektedir. Tapınaklar kutsal mekânlar olarak kabul edilmekte; yeniden inşa, yenilenme ve ruhsal dönüşümün işareti olarak değerlendirilmektedir. “Nen nen ya” ifadesi, Japon komoriutalarında çocukların uykuya geçmesini sağlamak için kullanılan geleneksel bir ifadeyken bu ninni; mizahi bir tonla, çocuğa dikkatli olma ve eylemlerinin sonuçlarını düşünme konusunda öğretici bir mesaj vermektedir. Mizahi olaylar aracılığıyla hata yapmanın insan doğasının bir parçası olduğunu, ancak bu hataların dikkat ve dengeyle düzeltilebileceğini öğretmektedir. Komo-riuta, toplumsal uyum ve bireyin düşünceli davranışlarına dair önemli dersler sunmaktadır.

Azerbaycan laylaları ve Japon komoriutaları, toplumsal normlar ve ahlaki değerlerin çocuklara aktarılmasında önemli bir kültürel araç olarak işlev görmektedir. Her iki kültürde de ninniler; topluma uyum sağlama, yardımlaşma ve ahlaki sorumlulukların yerine getirilmesi gibi değerleri öğretmekte, semboller ve metaforlar aracılığıyla çocukların gelişimine katkıda bulunmaktadır. Azerbaycan laylalarında, dinî ve manevi figürler aracılığıyla toplumsal sorumluluklar vurgulanırken Japon komoriutalarında doğa ve toplumla ilgili öğeler ön plana çıkmaktadır. Her iki toplumda da ninniler, bireylerin topluma uyum sağlaması ve toplumsal düzenin sürdürülmesi için ahlaki ilkelerin erken yaşlarda kazandırılmasında güçlü bir eğitim aracı olarak kullanılmaktadır. Laylalar ve komoriutalar, çocuklara toplumsal düzenin korunması ve ahlaki sorumlulukların üstlenilmesi gerektiği mesajını sembolik hikâyeler ve imgelerle aşılamaktadır.

Sonuç olarak bu edebî tür; trajedi ve komediyi harmanlayarak toplumsal düzen, ahlaki sorumluluk ve doğru davranışların önemini öğretmektedir. Küçük suçların büyük sonuçlara yol açabileceği, denge ve ölçülülüğün gerekliliği, kutsal değerlerin korunması gibi temalar, sembolik bir dille aktarılmaktadır. Ninniler, derin bir eğitici niteliğe sahip olup toplumsal normları ve ahlaki değerleri çocuklara kazandırmada önemli bir rol oynamaktadır. Bu ninnilerde kullanılan metaforlar ve semboller, çocuğun toplumsal rollerini ve sorumluluklarını anlama sürecine katkıda bulunmaktadır. Çocuk, ninni yoluyla yalnızca bir sakinleşme ve uyuma deneyimi yaşamamakta aynı zamanda ailesi ve toplumuyla uyumlu bir birey olma yolunda önemli dersler edinmektedir. Bu durum, ninnilerin hem eğitici hem de kültürel bir rol üstlenerek çocuğun sosyalizasyon sürecinde oynadığı kritik işlevi ortaya koymaktadır.

4.4. Geleneksel kültürel imgeler

Ninniler, toplumların tarih boyunca çocuklara aktardığı en eski sözlü gelenekler arasında yer almakta olup sadece bir uyku melodisi olmanın ötesinde bir kültürün kolektif belleğini, inanç sistemini ve kimlik unsurlarını taşıyan önemli edebî yapılar olarak değerlendirilmekte-

dir. Basit melodik yapılarına rağmen ninniler, derin anlamlar barındıran geleneksel kültürel imgelerle zenginleştirilmiştir. Bu imgeler, toplumsal ritüellerden mitolojik anlatılara, doğa tasvirlerinden dinî sembollere kadar geniş bir yelpazeye yayılmakta ve bireyin yanı sıra toplumun kültürel kimliğini şekillendiren unsurları içermektedir.

Azerbaycan laylalarında geleneksel kültürel imgeler teması; halkın geçmişten günümüze aktardığı toplumsal değerlerin, ritüellerin ve sembollerin çocuklara öğretildiği önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Laylalar yalnızca çocuğu uyutma amacı taşımamakta aynı zamanda toplumun sahip olduğu kültürel mirasın bir nesilden diğerine aktarılmasını sağlamaktadır. Bu ninnilerde yer alan kültürel imgeler; toplumsal düzenin korunması, aile bağlarının güçlendirilmesi ve çocuğun geleneksel değerler doğrultusunda yetiştirilmesi hedefiyle şekillendirilmiştir. Laylalar aracılığıyla aktarılan bu kültürel imgeler, çocuklara hem somut hem de sembolik anlamlar yükleyerek iletilmektedir. Geleneksel değerler ve semboller, ninnilerdeki bu imgeler sayesinde çocukların zihnine kazınmakta, bireyin toplumla uyumlu bir birey olarak yetişmesine katkı sağlamaktadır. Ninniler, bu bağlamda bir toplumun kolektif belleğini sürdürme ve çocuklara kültürel kimliği öğretme işlevini üstlenen güçlü araçlardır.

Örnek 9

Laylay gəmin, qayığım,
Qırmızı şəqayığım.
Ol vətən qoruqcusu,
Gecə– gündüz ayığım.
Laylay bir bağın olsun,
Bağlar oylağın olsun.
Tanrıdan arzum budur,
At minən çağın olsun.
Laylay dedim biləsən,
Düşməyəsen dilə sən.
Boya başa çatasan,
Oynayasan, güləsən.

Kültürel ritüeller ve gelenekler, Azerbaycan laylalarında önemli bir yer tutmaktadır. Laylalar, düğünler, bayramlar, doğum ve ölüm gibi hayatın önemli geçiş dönemlerine dair imgeler içermekte ve bu imgeler aracılığıyla çocuğa, hayatın döngüselliliğiyle toplumun bu döngü içindeki ritüelleri öğretilmektedir. Laylalar, çocukların bu ritüellere uyumlu bir şekilde büyümelerine katkı sağlar. Örneğin, “Xeyirli günlər görəsən, balam” ifadesi, çocuğun gelecekte hayırlı olaylar yaşamasını ve toplumsal ritüellere katılımını temenni etmektedir. Düğünler ve bayramlar gibi toplumsal kutlamalar laylalarda sıkça dile getirilir ve çocuğun bu geleneksel ritüellere uyum sağlaması teşvik edilir (Əliyev, 2012: 28). Bu ritüeller, çocuğun toplumla bütünleşmesi ve geleneksel değerleri içselleştirmesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

Kültürel imgeler, ninnilerde yalnızca sembolik bir anlam taşımamakta aynı zamanda çocuklara topluma ait değerleri ve gelenekleri erken yaşta öğretmenin bir yolu olarak işlev görmektedir. Bu imgeler arasında doğa unsurları, kutsal figürler, koruyucu ruhlar, ailevi ilişkiler ve toplumun

temel değerlerini simgeleyen unsurlar yer almaktadır. Örneğin, Japon komoriutalarında sıkça yer alan doğa imgeleri sadece estetik bir unsur değil aynı zamanda insan-doğa ilişkisine dair derin kültürel anlamlar taşıyan semboller olarak değerlendirilmektedir. Benzer şekilde kutsal figürler ya da dinî ritüellerin tasviri, çocuğun erken yaşta toplumun manevi dünyasına dâhil edilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda ninniler sadece bireysel bir deneyim değil aynı zamanda bir toplumun geleneksel değerlerini kuşaklar boyunca aktaran kültürel bir araç olarak işlev görmektedir. Ninnilerde yer alan bu imgeler; kültürel sürekliliği sağlarken çocukların zihninde topluma ait normları, değerleri ve ritüelleri pekiştiren bir işlev üstlenmektedir. Geleneksel kültürel imgelerin ninnilerdeki yeri ve önemi, bu ezgilerin basit bir eğlenceden çok daha fazlası olduğunu ve bir toplumun kimliğini sürdürmede kilit bir rol oynadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Örnek 10

ねんねん ねんね (Uykuya, uykuya)

ねんねの守りは どこ行つた(Uyku koruyucusu nereye gitti?)

山越えて 里行た (Dağ aşta, köye gitti)

山の里のみやげに 何もろた (Dağ köyünden ne hediye getirdi?)

でんでん太鼓に 笙の笛 (Denden davulu ve shō flütü)

鳴るか鳴らぬか 吹いてみよ (Çalacak mı, çalmayacak mı, bir üfle)

ねんねん ねんね (Uykuya, uykuya.)

Bu komoriutada, Japon kültürüne özgü sembolik öğeler aracılığıyla çocuğa hem manevi hem de somut mesajlar iletilmektedir. “Uyku koruyucusu”, çocuğun uyku sırasında koruyucu bir varlık tarafından güvende tutulduğunu sembolize eder. Bu sembol, ebeveynlerin koruma içgüdüsünü ve şefkatini yansıtmakta olup çocuğun uyku esnasında manevi bir güvence altında olduğunu ima etmektedir. Dağ, Japon mitolojisinde sıklıkla zorlukların ve engellerin sembolü olarak kullanılır. Dağın aşılması, bireyin karşılaştığı zorlukları ve engelleri aşma sürecini aynı zamanda doğa ile olan ilişkisini temsil etmektedir. Buna karşılık köy, zorlukların ardından ulaşılan güvenli ve huzurlu bir yeri simgelemektedir. Komoriutada çocuğun güvenli bir şekilde uykuya geçmesi, manevi koruyucusunun onu güvenli bir limana ulaştırdığını simgelemektedir. Denden davulu, Japon kültüründe geleneksel bir çocuk oyuncağıdır ve çocuğun dünyasına neşe katmayı simgelemektedir. Aynı zamanda kültürel aktarımın bir aracı olarak nesiller boyu süregelen değerlerin çocuklara aktarılmasını sağlamaktadır. Shō flütü, Japon dinî törenlerinde kullanılan bir enstrüman olup ruhani huzuru sembolize etmektedir. Flütün kullanımı, çocuğun manevi olarak korunmuş olduğunu ve ruhani bir huzura eriştiğini işaret etmektedir. Komoriutada geçen “müzik aletlerinin çalıp çalmayacağı” sorusunu, çocuğun merak duygusunu ve dünyayı keşfetme isteğini yansıtmaktadır. Müzik, bu bağlamda çocuğun ruhsal dengesini sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Bu komoriuta, çocuğa güven ve korunma hissi vermekle birlikte manevi bir koruyucunun varlığına işaret etmektedir. Dağın aşılması, çocuğun hayatında karşılaşacağı zorlukların üstesinden gelebileceğini; köye ulaşmak ise huzura ermenin sembolü olarak aktarılmaktadır. Müzik aletleri hem kültürel aktarımı sağlamakta hem de çocuğun manevi gelişimini desteklemektedir. Sonuç olarak bu komoriuta, çocuğa hem fiziksel hem de ruhsal güvenlik sağlama amacı taşıırken Japon kültürünün manevi ve toplumsal değerlerini de aşılamayı hedeflemektedir.

Sonuç olarak ninniler hem Azerbaycan hem de Japonya örneklerinde olduğu gibi kültürel imgeler aracılığıyla toplumsal değerlerin ve kimliklerin kuşaklar boyunca aktarılmasında önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Azerbaycan laylaları; toplumsal değerleri, aile bağlarını ve kültürel ritüelleri çocuklara öğretirken Japon komoriutaları, doğa ve mitolojik semboller aracılığıyla manevi ve kültürel bilinci aşlamayı hedeflemektedir.

Her iki kültürde de ninniler yalnızca bir uyutma aracı olmanın ötesine geçerek çocukların topluma uyumlu, kültürel değerleri içselleştirmiş bireyler olarak yetişmesine katkıda bulunan güçlü edebî ve kültürel yapılar olarak önemli bir rol üstlenmektedir. Ninniler, bireysel deneyimleri şekillendirirken aynı zamanda toplumsal normların ve geleneklerin sürekliliğini sağlayan önemli bir işlevi de yerine getirmektedir.

4.5. Ölüm ve hüzün

Ölüm ve hüzün temaları, insanlık tarihinin en evrensel ve derin duygusal deneyimlerinden biridir. Her ne kadar kültürler arasında farklı ritüeller ve sembollerle ifade edilse de ölüm olgusunun insanlar üzerindeki etkisi her toplumda hüzün ve kayıp hissiyle benzer yankılar uyandırmaktadır. Bu duygusal deneyimler, bireysel bir kaybın ötesine geçerek toplumsal bir yas sürecine dönüşmekte ve bu süreç kültürel pratiklerde, edebî eserlerde kendine yer bulmaktadır.

Azerbaycan laylalarında; ölüm ve hüzün teması, hayatın geçiciliği, kayıplar ve ölümle yüzleşme gibi derin duygusal konuları işlemektedir. Laylalar çoğunlukla çocuğu sakinleştirme ve uyutma amacı taşımakla birlikte bazı laylalarda ölüm ve hüzün temaları da yer bulmaktadır. Bu temalar; annelerin yaşadığı acılar, kaygılar ve hayata dair derin duygularını dile getirme aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Ölüm ve hüzün, yaşamın kaçınılmaz bir gerçeği olarak laylalarda sembolik bir biçimde işlenmekte, bu sayede çocuğa hayatın hem güzelliklerini hem de zorluklarını anlaması için erken yaşlarda bir farkındalık kazandırılmak istenmektedir.

Laylalardaki ölüm ve hüzün temaları, bir yandan bireyin duygusal dünyasını zenginleştirirken diğer yandan toplumsal yas ritüelleri ve kültürel değerlerin aktarılmasına aracılık etmektedir. Böylece bu edebî yapılar yalnızca bireysel bir duygusal deneyimi değil aynı zamanda kolektif hafızanın ve kültürel kimliğin devamlılığını da sağlamaktadır.

Örnek 11

Olmaya,

Ölüm haqdı, olmaya.

Beş arşın bez kəfənlik.

Qismət ola, olmaya.

Azerbaycan laylalarında ölümün kaçınılmazlığı, derin bir duygusal boyutla işlenmektedir. “Ölüm haqdı” ifadesi, ölümün doğal bir süreç olduğunu kabul ederken annenin bu kaderi kabullenme zorluğunu da yansıtmaktadır. Bu, çocuğa duyulan derin sevgi ile ölümün soğuk gerçeği arasındaki ikilemi gözler önüne sermektedir. Annenin çocuğu koruma arzusu, ölümün kaçınılmazlığıyla çelişirken laylalarda bu duygusal çatışma simgesel bir biçimde ifade edilir. Benzer şekilde Japon halk edebiyatında yer alan ninniler de ölüm temasını ele alır ve bu eserlerde ölüm hem kaçınılmaz bir son hem de doğa ile kurulan sembolik bağlar

aracılığıyla bir tür ruhani geçiş olarak yorumlanmaktadır. Japon kültüründe doğa, yaşam ve ölüm arasında bir bütünlük olduğu inancı, komoriutalarda bu temanın işlenişine yansır. Ölüm sadece bir son olarak değil doğayla yeniden birleşmenin bir yolu olarak ele alınır.

Örnek 12

おどんま 盆⁴ぎり盆ぎり (*Odonma, Bon geldi Bon geçti*)
盆から先やおらんと (*Bon'dan sonra ben burada yokum*)
盆が早よくりや 早よもどる (*Bon erken gelirse erken dönerim*)
おどんが打死んだちゅうて (*Odon'un öldüğünü söylüyorlar*)
誰が泣やあてくりゆきや (*Kim ağlayacak onun için?*)
裏の松山 蟬が鳴く (*Arka bahçedeki çamda cırcır böcekleri ötüyor*)
おどんが死んだ時や (*Odon öldüğünde*)
道端埋けろ (*Onu yol kenarına gömün*)
通る人ごち 花もらお (*Geçenler ona çiçek sunsun*)
花は何の花 (*Hangi çiçek bu?*)
つんつん椿 (*Dimdik duran kamelya*)
水は天から もらい水 (*Suyu gökyüzünden alınan su.*)

Bu komoriuta, doğa unsurlarını kullanarak çocuğun huzurlu bir uykuya geçişini desteklerken ölüm ve yaşam döngüsü gibi derin temaları işlemektedir. “Nemu” yaprakları, ay, cırcır böcekleri, dağlar, çiçekler ve yağmur suyu, doğanın sakinleştirici ve koruyucu yönlerini vurgulayan semboller olarak öne çıkmaktadır. Japon komoriutalarında doğa, çocuğa huzur vermek ve ağır temaları yumuşak bir dille aktarmak için sıkça kullanılmaktadır. Bu ninnide de doğa, ölüm temasıyla doğal bir bağ kurarak rahatlatıcı bir anlatı sunmaktadır. “Arka bahçedeki çamda ağustos böcekleri ötüyor” ifadesi, yaşamın geçiciliğini ve ölümün kaçınılmazlığını sembolize etmektedir. Japon kültüründe ağustos böcekleri, kısa ömrü nedeniyle yaşamın geçiciliğini temsil ederken çam ağaçları ve dağlar, doğanın sürekliliğini ve ölüm karşısındaki kalıcılığı ifade etmektedir. Bu semboller, ölümle yüzleşmeyi doğal bir döngü olarak kabul etmeye yönelik bir mesaj taşımaktadır. “Hangi çiçek bu? Dimdik duran kamelya, Suyu gökyüzünden alınan su” ifadesi, Japon kültüründe ölümle ilişkilendirilen kamelya çiçeği aracılığıyla yaşam ve ölüm döngüsünü simgelemektedir. Kamelya, özellikle samuray kültüründe, ani ve onurlu bir ölümü sembolize etmektedir. “Dimdik duran” ifadesi, ölüm karşısında bile gücü ve onuru temsil etmektedir. Su ise Japon kültüründe arınma, yaşam kaynağı ve döngüsellik simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. “Gökyüzünden gelen su” ifadesi, yaşamın ilahi bir kaynaktan geldiğini ve doğanın bir armağanı olduğunu belirtmekte, yaşamın bir döngü olduğunu ve ölümün bir son değil doğayla yeniden birleşme veya ruhsal dönüşüm olduğunu ima etmektedir.

Japon kültüründe “mujou” kavramı, her şeyin geçici olduğunu ve hiçbir şeyin kalıcı olmadığını vurgulamaktadır. Kamelya ve su sembollerinin birlikte kullanımı, insanın bu dünyada geçici bir varlık olduğunu ancak güzellik ve güç içinde yaşarken nihayetinde doğanın döngüsüne teslim olacağını hatırlatmaktadır. Kamelya, onurlu bir ölümü; su ise yaşamın sü-

rekliliğini simgelemektedir. Komoriutanın genel mesajı, yaşam ve ölüm döngüsünü kabul etmeye ve bu döngünün doğallığını anlamaya yöneliktir.

Sonuç olarak hem Azerbaycan laylaları hem de Japon komoriutaları ölüm ve hüznün temalarını farklı semboller ve imgeler aracılığıyla işlemektedir. Japon komoriutaları, doğayla kurulan sembolik bağlar üzerinden ölümün doğal bir süreç olduğunu vurgularken Azerbaycan laylalarında ölüm, annenin sevgi dolu ancak kaygılı bakış açısıyla işlenmektedir. Her iki kültürde de ninniler, çocukların hayatın geçiciliği ve ölümle yüzleşme konusunda bilinçlenmesine katkıda bulunarak bu evrensel temaların nesiller arası aktarımında önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Ninniler hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ölümle ilgili duygusal deneyimlerin ifade bulduğu güçlü kültürel ve edebî yapılar olarak işlev görmektedir.

Bu bağlamda hem Azerbaycan laylaları hem de Japon komoriutalarında ölüm ve hüznün temaları bireyin kaybı ve bu kayba karşı toplumun gösterdiği tepkilerle şekillenir. Melankoli ve kabulleniş iç içe geçerek ölümün kaçınılmazlığı karşısında bir tür duygusal denge arayışı sunulmaktadır. Bu edebî yapılar, bireyin ölümle yüzleşme biçimini ve toplumsal yas ritüellerini hem kişisel hem de toplumsal bir kabulleniş çerçevesinde ifade eder.

5. Tartışma

Azerbaycan laylaları ve Japon komoriutalarının tematik ve kültürel yapıları incelendiğinde her iki toplumun da ninnilerde benzer işlevleri ve amaçları benimsediği ancak bu ninnilerin içerdiği temalar ve vurgulanan unsurlar bakımından farklılaştığı görülmektedir. Bu çalışma, her iki kültürde de ninnilerin, çocukların uyutulmasının ötesinde, toplumsal ve kültürel değerlerin aktarımı açısından önemli bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Ancak bu işlevin nasıl gerçekleştirildiği, her toplumun sahip olduğu kültürel ve manevi değerler çerçevesinde farklılık göstermektedir.

Azerbaycan laylalarında, ninnilerin dinî ve toplumsal normları güçlü bir biçimde yansıttığı dikkat çekmektedir. Bu ninnilerde çocuğa yönelik koruyucu dualar, Tanrı'ya yapılan yakarılar ve kutsal figürlere referanslar, toplumun dinsel ve ahlaki değerlerini öne çıkarılmaktadır. Bu durum, Azerbaycan kültüründe dinî ve toplumsal uyumun ne kadar önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Ninniler, çocuğun hem bireysel hem de toplumsal kimliğinin şekillendirilmesine katkıda bulunan bir araç olarak kullanılır ve toplumun normlarıyla uyumlu bir birey yetiştirme çabasını yansıtır.

Japon komoriutaları ise daha çok doğa ve maneviyat temaları etrafında şekillenmiştir. Doğa unsurları, özellikle ay, rüzgâr ve yaprak gibi imgeler, çocuğun ruhsal ve duygusal sağlığını sağlamak için kullanılmakta ve bu ninnilerde doğanın merkezî bir rol oynadığı görülmektedir. Japon kültürünün doğayla olan derin bağı, ninnilerin tematik yapısına da yansımış olup çocuğun doğayla uyum içinde bir birey olarak yetiştirilmesine yönelik sembolik bir yaklaşımı temsil eder. Komoriutalarda aynı zamanda ritüellere dayanan unsurların ve metaforların yoğun kullanımı, ninnilerin yalnızca çocuğun fiziksel değil ruhsal dünyasını da beslediğini göstermektedir.

Yukarıda sıraladığımız bu farklılıklar, her iki kültürün ninni geleneğinin altında yatan temel değerleri ortaya koymaktadır. Azerbaycan laylaları, toplumla uyumlu bir birey olma yolunda dinî ve ahlaki mesajlar taşıırken Japon komoriutaları, bireyin doğayla olan ilişkisini

pekiştirerek manevi huzuru ön plana çıkarır. Her iki kültürde de ninnilerin çocuğu sakinleştirme, koruma ve uyutma işlevi vardır ancak bu işlevlerin nasıl gerçekleştirildiği, toplumların sahip olduğu değerler ve inançlar doğrultusunda şekillenmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak Azerbaycan laylaları ve Japon komoriutaları, her iki toplumun kültürel kimliğinin, inançlarının ve değerlerinin çocuklara aktarılmasında hayati bir araç olarak işlev görmektedir. Her iki toplumda da ninniler; çocukların duygusal ve ruhsal dünyasını şekillendirme, onlara toplumsal normları öğretme ve gelecekteki rollerine hazırlama işlevi görmektedir. Azerbaycan ninnilerinde dinî ve toplumsal normların ön planda olduğu, bu değerlerin çocuğun yetiştirilmesinde merkezi bir rol oynadığı görülmektedir. Bu ninnilerde çocukların toplumsal rolleri, dinî inançlar ve ahlaki değerlerle uyumlu bireyler olmaları için gerekli mesajlar vurgulanmaktadır. Japon komoriutaları ise çocuğun manevi huzurunu doğa ile ilişkilendirerek ona sembolik ve ritüellere dayanan bir dünyanın kapılarını açmaktadır. Japon kültüründe doğa unsurlarına verilen önem, bu ninnilerde çocuğun sakinleştirilmesi ve ruhsal gelişimi için bir araç olarak kullanılır. Doğayla iç içe geçen bir maneviyat anlayışı, komoriutaların karakteristik bir özelliği olarak öne çıkmaktadır. Bu kültürel farklılıklar içinde kültürel antropoloji bağlamındaki bulgular, ninnilerin çocukları uyutmanın ötesinde değerler, inançlar ve toplumsal rollerin sessizce içselleştirildiği bir “mikroritüel” işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Azerbaycan laylalarında koruyucu dua, aile/soy sürekliliği ve kolektif dayanışma; Japon komoriutalarında ise doğa imgeleri, renk sembolizmi (özellikle kırmızı), ritüel pratikler ve bakım emeğinin tarihsel-toplumsal konumu, ninnileri kültürlenme (*enkültürasyon*), duygulanımın yönetimi ve toplumsal hafıza açısından temel bir araç hâline getirmektedir.

Yöntemsel olarak karşılaştırmalı ve tematik çözümleme, ninnilerdeki norm kodları, sınıf ve cinsiyet göstergeleri, sembolik ekoloji ve ritüel performans katmanlarını birlikte okumaya imkân vererek ninnileri gündelik hayatın antropolojisi ve çocukluk etnografisi için zengin bir veri kaynağı olarak konumlandırmaktadır. Bu çerçevede, farklı kültürlerde ninnilerin duygulanım ekonomileri, bakım ilişkileri ve yerel etik anlayışlarıyla nasıl ilişkilendiğini inceleyen ileri çalışmalar için de açıklayıcı bir zemin sunmaktadır.

Sonuç olarak her iki toplumda da ninnilerin içerdiği tematik farklılıklar, toplumların kültürel ve manevi değerlerinin çeşitliliğini yansıtsa da bu ninnilerin işlevsel olarak benzer bir amacı paylaştığı görülmektedir. Çocukların korunması, onların toplumsal ve manevi değerlere uygun bireyler olarak yetiştirilmesi, her iki kültürün de ninniler aracılığıyla gerçekleştirmeyi hedeflediği temel görevlerden biridir. Bu bağlamda ninniler hem Azerbaycan hem de Japon kültüründe toplumsal değerlerin ve kimliklerin gelecek kuşaklara aktarılmasında evrensel bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışma, ninnilerin kültürel mirasın aktarılmasındaki önemini vurgularken aynı zamanda her toplumun sahip olduğu benzersiz tematik yapılar ve sembolik anlamların incelenmesi gerektiğini göstermektedir. İleride yapılacak çalışmalar; farklı kültürlerdeki ninnilerin karşılaştırmalı analizlerini genişleterek ninnilerin evrensel ve yerel işlevlerini daha kapsamlı bir şekilde ortaya koyabilir, kültürlerarası benzerliklerin ve farklılıkların daha derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunabilir.

Notlar

- 1 Perverdigâr: Allah.
- 2 Toy: düğün; ziyafet
- 3 “ちゃん” (*chan*): Japoncada bir hitap ekidir ve genellikle çocuklar, aile üyeleri, arkadaşlar veya sevimlilik, yakınlık ifade etmek istenen kişiler için kullanılır. Samimi ve sevecen bir hitap şekli olup genellikle kız çocuklarına, küçük yaşta çocuklara, hayvanlara ya da yakın arkadaşlara hitap ederken tercih edilir.
- 4 Japoncada “盆” (*Bon*) sözcüğü, yaz mevsiminin ortalarında gerçekleştirilen ve *Obon* veya kısaca *Bon* olarak adlandırılan atalara saygı festivalini ifade etmektedir. Bu festival süresince vefat etmiş aile büyüklerinin ruhlarının eve döndüğüne inanılır. Aile bireyleri; evlerini geleneksel süslemelerle donatır, özel yiyecekler hazırlar, ataların ruhlarını karşılamak amacıyla lambalar yakar ve çeşitli dinî törenlere katılırlar.

Araştırma yayın ve etik beyanı: Bu makale tamamen özgün bir araştırma olarak tasarlanmış, yürütülmüş ve sonuçları raporlandıktan sonra ilgili dergiye gönderilmiştir. Araştırma, herhangi bir sempozyum veya kongrede sunulmamış ve başka bir dergiye değerlendirilmek üzere gönderilmemiştir. Yazar, araştırma süresince etik ilke ve kurallara bağlı kalmıştır.

Yazarların makaleye katkı oranları: Birinci yazar: %50, ikinci yazar: %50.

Etik kurul onayı: Çalışma için etik kurul onayı gerekli değildir.

Finansal destek: Çalışma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Çıkar çatışması beyanı: Makalede herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Research and publication ethics statement: This article has been designed, conducted, and reported as an original research work. It has not been presented at any symposium or congress, nor has it been submitted to another journal for review. The author adhered to ethical principles and rules during the research process.

Contribution rates of authors to the article: First author: 50%, second author: 50%.

Ethics committee approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Financial support: No financial support was received for this study.

Statement of interest: There are no potential conflicts of interest in this article.

Kaynakça

- Abbaslı, S. (Ed.). (2013). *Güney Azərbaycan folkloru* (1. Kit ab) Elm və Təhsil.
- Abbaslı, S. (Ed.). (2014). *Güney Azərbaycan folkloru* (2. kitab) Elm və Təhsil.
- Abbaslı, S. (Ed.). (2015). *Güney Azərbaycan folkloru* (5. kitab) Elm və Təhsil.
- Abbaslı, S. (Ed.). (2019). *Güney Azərbaycan folkloru* (8. kitab) Elm və Təhsil.
- Akasaka, N. (2006). *Komoriuta no tanjou*. Kodansha. (Original work published 1994)
- Asano, K. (1962). Kaisetsu. In Y. Machida & K. Asano (Eds.), *Warabeuta*. Iwanami Shoten.
- Azərbaycan Ədəbiyyatı Tarixi (Şifahi Xalq Ədəbiyyatı, 6.cild/1.cildi)*. (n.d.) Elm Nəşriyyatı.
- Boratav, P. N. (1994). *100 soruda Türk folkloru*. Gerçek.
- Çelebioğlu, A. (1982). *Türk ninniler hazinesi*. Ülker.
- Çelebioğlu, A. (1995). *Türk ninnileri hazinesi*. Kitabevi.

- Əfəndiyev, P. (1981). *Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı* (S. 404) Maarif Nəşriyyatı.
- Ehmedova, T. (2003). Azərbaycan şifahi xalq yaradıcılığında içtimai meişetin meselelerine dair. *Khazar University Press*, 5, 1-4.
- Elçin, Şükrü (1981). *Halk Edebiyatına Giriş*. Kültür Bakanlığı.
- Əliyev, R. (2012). *Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı*. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi.
- Gafarova, S. (2022). Lyrical and epic types in Azerbaijani children's folklore. *Poetika*, (1), 114-123.
- Iwata, J. (2001). Komoriuta to wa nani ka—Tekisuto kaishaku no arikata o tooshite. *Kodomo Shakai Kenkyuu*, 7, 3-15.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü: Türkiye-Azerbaycan-Başkurt-Kazak-Kırgız-Özbek Tatar-Türkmen-Uygur Türkçeleri ve Rusça (Kılavuz Kitap I, 54. cilt/Kaynak Eserler Dizisi 1371. cilt). (1991). Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaşgarlı, M. (1992). *Divânü Lûgat-it-Türk* (B. Atalay, Trans., Vol. 3) Türk Tarih Kurumu.
- Kawaharai, Y. (2003). *Mamoriko to onnatachi no komoriuta*. Chopin.
- Kaya, D. (1999). *Anonim halk şiiri*. Akçağ.
- Machida, H., & Kuno, T. (1981). *Nihon warabeuta zenshū 13: Nagano - Gifu no warabeuta* [Complete collection of Japanese children's songs 13: Children's songs from Nagano and Gifu] Yanagihara.
- Matsunaga, G. (1964). *Nihon no komoriuta* [Lullabies of Japan] Kinokuniya Shoten.
- Migita, I. (1991). *Komori to komoriuta sono minzoku ongaku*. Touhou Shuppan.
- Nishidate, Y. (2004). *Komoriuta no nazo: Natsukashii shirabe ni himerareta imi* [The mystery of "Lullabies": The hidden meaning in nostalgic melodies] Chikuma Shobo.
- Ogiwara, M. (1985). "Edo Komoriuta ni tsuite no kōsatsu." The Bulletin of Musashino Junior College (Shiraume Gakuen Daigaku / Tanki Daigaku Kiyō), 2, 51-60.
- Rufullayev, K. (2023). Uşaq folkloru və onun janr xüsusiyyətləri. *Turan-Sam*, 15(57), 100-105. Shiina, W. (2005). Komoriuta ni okeru hatarakikake no hyougen no kouzou to chiikisa Doushi jutsugo ni chumoku shite. *Gengo Kagaku Ronshu*, 9, 49-60.
- Shiina, W. (2011). Kudoki hyougen kara miru komoriuta shisho no chiikisa. *Bunka*, 74(3), 95-74.
- Shiina, W. (2017). Komoriuta shisho ni okeru ayashi hyougen no keitaiteki/kouzouteki tokuchou to chiikisa. *Ferris Jogakuin Daigaku Bungakubu Kiyo*, 52, 1-17.
- Şahin, Ç. E., & Göher, F. (2021). Türk ve Japon ninnilerinin sözel ve müzikal analizi. *Uluslararası Müzik ve Sahne Sanatları Dergisi*, (5), 1-15.
- Şimşek, E. (2016). Anonim halk şiiri içerisinde ninnilerin yeri. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 4(8), 33-64.
- Takamatsu, A. (2002). "Komoriuta no genzai" [The present of lullabies]. *Fukui Daigaku Kyōiku Chiiki Kagakubu Kiyō*, 6, 1-19.
- Temizkan, M., & Solmaz, E. (2018). Anadolu ve Özbek Sahası Ninnilerinin Yapışekil, Konu- İçerik ve İşlevi Bağlamında Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (45), 239-254.
- Tuna, S. T. (2022). Folklor metinlerini pozitif psikoloji kavramlarıyla yorumlamada bir örnek: Sevgi konulu ninniler. *folklor/edebiyat*, 28(112), 965-982.

- Uno, Y. (2005). Komoriuta no shurui to chiikisei. In *Komoriuta yo, yomigaere* (pp. 71-83). Fujiwara Shoten.
- Watanabe, F., & Matsuzawa, S. (Eds.). (1979). *Komoriuta no kisoteki kenkyuu*. Meiji Shoin.
- Wells, K. (1997). *Japanese Folksongs Created by Child Nursemaids*. Ritsumeikan University.
- Yanagita, K. (1998a). *Min 'you no ima to mukashi*. In *Yanagita Kunio zenshuu dai yon kan* (pp. 464-490). Chikuma Shobo (Original work published 1929).
- Yanagita, K. (1998b). *Min 'you oboegaki*. In *Yanagita Kunio zenshuu dai juuichi kan* (pp. 12 185). Chikuma Shobo. (Original work published 1940)
- Yıldız, K., & Torun, A. (2013). Bir eğitim metodu olarak tehdit ve korkutma içeren ninniler ve bunların Jung'un 'ortak bilinçdışı' kavramı açısından tahlili. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(8), 1313-1333.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).